

DR. PALOTÁS JÁNOS

Emlékképek az életemből

Az emlékképekre leginkább az jellemző, hogy időnként háttérbe szorulnak, majd váratlanul felerősödnek és múltat idézve tűnődésre készítetnek. Közülük emlétek meg néhányat, de mivel hetven felett már gyakori társ a sajátos hangulat, lehet, hogy holnap már egészen más történések közül válogatnék.

A Bakonyban egy festői szőlővölgyben volt megbújva az a kis bányásztelepülés – Kisbánya – ahol apám volt a tanító, és ahol négy testvéremmel együtt előbb tanultunk meg síelni, mint kerékpározni. De szüleinktől és a környezettől megtanultuk azt is: kenyér csak a teljesítményért jár, nincs értelme kerülő utakon törni a fejünket. Máig úgy érzem, ez volt az első útravalóm!

Középiskolás koromban nyolc évig voltam lakója Székesfehérvárott a Tanítók Háza internátusnak és tanulója az Ybl Miklós Gimnáziumnak. Osztályfőnököm úgy élt, ahogy tanította: „Az emberek egymásért születtek, vagy tanítsd, vagy tudd őket!” De legalább ilyen fontos arra is emlékezmem, hogy tanáraim többsége csak olyan szavakat használt, melyek még a szó eredeti jelentését tükrözték, súlyuk és értelmük volt, és még véletlenül sem voltak gyökerüktől elvágva. Fehérvárnak sokat köszönhetek!

Az ötvenes évek első felében Budapesten jártam egyetemre az ELTE magyar-történe-

lem, majd a történelem-újságíró szakos hallgatója voltam, ezúttal is közösségekben lakva, az Eötvös Kollégiumban. Sajnálatos módon, az egyetemen a remélnél kevesebb volt az olyan tanárom, aki környezetében jelet hagyó igazi egyéniségnek számított volna.

Szerencsémre azért voltak néhányan. Sokat gondolok közülük Bárczi Gézára, Gyergyai Albertre, Sótér Istvánra és Szabó Árpádra: ők mindannyian jelentős mértékben formálták habitusomat. Legutóbbi például több alkalommal is rámutatott a hitben rejlő erőre, de egyszersmind a feltétel nélküli hit veszélyeire is. Életem kapaszkodója lett ez a gondolat.

Korabeli álmaim egyike volt, hogy külföldi politikus legyek. A Külügyminisztériumban – első munkahelyemen – azonban áradtak felém azok a hazai és külföldi információk, melyek végülis lelkiismereti válságot okoztak és fokozatosan fosztottak meg egy szépnek indult ideától, mely idea egyébként a korábban említett bányavidék természetes közegéből fakadt. Ezt a lelkiismereti válságot sose bocsátották meg nekem a Külügyminisztérium illetékesei, azt meg különösen nem, hogy szerepet vállaltam a Petőfi Körben és hogy a közakarat ötvenhatban a Forradalmi Bizottság titkárává választott. Eltávolítottak, hosszú időre kapuk csukódtak be előttem és mindez

lényeges hatást gyakorolt magánéletemre is, bár sokan mások lényegesen nagyobb árat fizettek korabeli nézeteikért. Életemnek ezen szakaszát lezártak tekintettem azzal, hogy 1990-ben a kormány egy szép gesztussal dokumentált elnézést kért a történetekért, noha a legkevésbé sem lett volna az ő feladatuk!

Régi bölcsesség, hogy a sors útjai esetenként kiszámíthatatlanok, és ez esetemben is nagyon igaz. Fanyar humorral, akár meg is köszönhetném az ötvenhatot követő és személyemet ért igaztalan döntéseket, hiszen nélkülük elkerült volna a pedagógus pálya, mely szakmailag teljessé, emberileg pedig boldoggá tette az életemet. És a József Attila Gimnáziumban, melyet az említett sors ajándékának tekintek, s ahol rövid kitérők után krisztusi kort, harminchárom esztendő töltem el, kezdetben gyakorló tanárként, később igazgatóhelyettesként, majd tizenhat éven át igazgatóként. Ez az időszak volt az én igazi kárpótlásom!

Ha most visszagondolok – természetesen sokadszor – aktív pedagógusi pályafutásomra, mindenek előtt igazgatói éveimre, bevallom, vannak nyugodt és nyugtalan pillanataim is. És ez így természetes, hiszen csak bizonyos álmok képek sterilen hibátlanok, az élet valósága viszont lényegesen bonyolultabb. Annak viszont nagyon örülök, hogy életemet mindmáig a nyugodt pillanatok urálják, hiszen az ország egyik legszínvonalasabb középiskolájában dolgozhattam, mely intézet az egyéniségekre jellemző sajátos kisugárással rendelkezett, és amelynek meghatározó pillérei voltak: a múlt tisztelete, az értéktéremtés igénye és a diákokat és pedagógusokat egyaránt érintő lelkiismereti szabadság!

Többször kérdeztek kollégáimmal kapcsolatos elvárásaimról. Nos, én azokat a munkatársaimat becsültem, tiszteltem leginkább, akik ezernyi erőfeszítés árán pedagógus egyéniségekké váltak, akik tíz órájuk közül kilencen elfáradtak, akikre alapfeladatuk folyamatos teljesítése volt jellemző, mércéjük a teljesítmény volt és az ésszerűség határain belül partnerként tisztelték tanítványaikat! Megkönnyítette dolgomat, hogy sok ilyen

tanárom volt és emberként, szakemberként is kiváló igazgatóhelyetteseim!

Itt adódik a kérdés: van-e üzenetem a jelenleg aktív kollégáim számára?

Érzésem szerint tudják ők jól a dolgukat – hiszen ezért választották ezt a pályát – ezért az elmondottakon túl csak egyetlen dologra utalnék. Ismerjék fel tanítványaikban az egyént, azok sajátos lelkivilágát, a különböző életsorokat. Különösen egy olyan világban, ahol a fiatalok közel harmada szétesett, vagy szétesőben lévő családokban él, ahol sokaknak – bármennyire is meglepő – az iskola, az őt értően, érzően meghallgató pedagógus az egyetlen menedéke. Mert az igaz, hogy minden háztetőről egyformán látni a napot, de az is igaz, hogy ez a nap nem süt arányosan valamennyi háztetőre!

Pedagógus pályafutásom során mércének a hivatás elvárásait tekinttem, de ehhez kapcsolódva az élet számos más területén is szerepet vállaltam. Így többek közt: műsorokat szerkesztettem, előadásokat tartottam a Magyar Rádióban, rendszeres előadója voltam a Tudományos Ismeretterjesztő Társaságnak. Egy időben tagja voltam az Országos Oktatási Tanácsnak, esetenként tagja voltam a Magyar Tudományos Akadémia, kutatásokat végző ad hoc bizottságainak, UNESCO programokat irányítottam a József Attila Gimnáziumban. Előadó és szervező tanára voltam a Testnevelési Egyetemnek, vezettem kerületi pedagógus csoportok továbbképzését, számos szakmai utat vezettem külföldre. Jegyzeteim szerint 56 országban jártam, egyszer, vagy többször, s mindeközben számos pedagógiai jellegű szakmai előadást tartottam, többek közt Dániában, Németországban, Olaszországban, Romániában, a Szovjetunióban, részben az UNESCO program, részben az MTA felkérésére!

A pedagógus szakszervezet szervezésében, gyakran nyitottam meg hazai művészek tárlatait!

Budapesten doktoráltam, fő tárgyam a pedagógia volt, kiegészítő szakok pedig a filozófia és a történelem. Rengeteg dolog érdekelt, összefüggést véltem felfedezni a matematika, a sakk

és a történelem között, de leginkább az ókori görög civilizáció hatott a gondolkodásomra. Sokszor voltam Görögországban, jártam többek közt Demokritosz és Arisztotelesz szülőfalujában is, keresve a választ az általuk felvetett nagy kérdésekre: miként keletkezett a világ, mi értelme a földi létnek és hogyan tovább az utolsó perc után? Néha úgy érzem, ismerem a műveket, tudom az eseményeket, melyek döntően hatottak gondolkodásomra és e sorok írásakor a válaszmom: Nicolaus Kopernikusz Az égi pályák körforgásáról c. írása az a mű, mely legtöbbször eszembe jut és szinte sose hagy nyugodni. Torunban az ő szülőházát is felkerestem!

Szokás mostanában panaszkodni, hogy egykoron az „ancien regime” idején keretek közé szorították az egyéniségünket. Feltehetően sokszor volt ez így, én magam nem tapasztaltam. Az illetékesek ugyan soha nem kényeztettek el, de tény hogy az igazgatói munkám során tisztelték függetlenségemet, s az adott körülmények között független intézmény volt a József Attila Gimnázium! Részben ezért tekintem második otthonomnak Budapest XI. kerületét!

Pályafutásom során számos elismerésben volt részem, mint annyi más igazgató kollégámnak is. Közülük három azonban a szívemhez is közel áll. Ezek a Kiváló Pedagógus cím, a Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztje és kerületem közeli jubileumi kitüntetése, mely jelezte, hogy mindmáig együtvé tartozunk!

Négy gyermekem van. Ildikó jogász, ügyvéd. János közigazdász, vállalkozó. Zsolt, jogász, vállalati menedzser. Petra, bölcsész, TV-műsorvezető. A maguk módján mindannyian egyéniségek, a világot sokszínűen látják, és egyformán közel állnak hozzám. Lapozom a noteszomat... A szala-malai ütközet.

Ez a dolog még ezerkilencszázötvenkilenc őszen történt a budapesti József Attila Gimnáziumban. Történelmet tanítottam az egyik eső osztályban, és ahogy a magam módján végeztem az általam egyébként igen nagyra becsült ősemmel, jött az anyag következő fejezete az ókor. Mégpedig a csodálatos ókor, már csak azért is, mivel történéseit tartósan és

egyöntetűen ítéli meg a világ. Magam és kollégáim nem kis megkönnyebbülésére.

Nos, az egyik nap éppen a szalamiszi tengeri ütközetet magyaráztam. Nem titkoltam tanítványaim előtt, hogy több okból is kedves nekem ez az Égei-tengerben meghúzódó kis sziget. Például azért, mert kicsi híján ézerszer kisebb hazánknál, gondja-baja viszont majdnem ugyanannyi. Így Krisztus előtt négyszáznyolcvanban is aggódva figyelheték lakói és a szigetre menekült athéni polgárok a görög-perzsa háborúk kínlóadásait. Xerxész és Themisztoklész fogták ekkor a Szalamisz melletti kis szűk szorosban a történelem sokat emlegetett kerekét; görcsös elhatározással mintha érezték volna. Bármelyikük is győz, nagyot fordíthat rajta.

Az óra vége felé megvontam a mérleget: a háromszázhetvennyolc görög hajó megsemmisítő győzelmet aratott az elbizakodott ezerkét-százhat ellenében, és hogy a hazaiak leleményes helytállása valóban történelmet formáló tett volt. Sőt a hatás és az emlékezet kedvéért még a csatában résztvevő Aiszkhiüosz Perzsák című tragédiájából is idéztem egy rövid kis részletet.

És ezek után ért a nagy csalódás, és nem kévéssé meglepetés is! Mivelhogy a következő óra első felelője (nevét nem árulom el, de azt igen, hogy mindenki ismeri az országban...) gyakorlatilag semmit nem tudott az egész magyarázathoz. Szalamisz? Csak nézett értetlenül, csendesen, némiképp bűnbánóan, bár ez az utóbbi nem volt bizonyos. Nagyon dühös lettem, s legálább ennyire fájt is a dolog, kifakadtam tehát:

– Olyan alapvető ismeretanyag ez fiam, melyet még a körtéri virágárusnak is tudnia kell, és meggyőződésem, hogy tudja is! Igazság szerint két elégtelent érdemelnél!

Néhány nap múltán ismét órám volt az osztályban, s a katedrán találtam egy üzenetet: „Alulírott igazolom, kedves tanár úr, hogy arról az átkozott szala-malai ütközetről világéletemben sem halottam!

Özvegy Dobos Dánielné virágárus”

És nem hiányzott a pecsét sem az aláírás mellől.

Dr. Palotás János